

Szczecin, 05 lipca 2023 roku

Dr hab. Renata Podgórska, prof. US
Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie
Uniwersytet Szczeciński

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Nicole Pietrzak *Migracje a integracja imigrantów w województwie kujawsko-pomorskim*, Wydział Nauk o Polityce i Administracji, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2023, ss. 299.

Istotnym zagadnieniem badawczym w zakresie dyscypliny nauki o polityce i administracji jest problem migracji rozumianej jako złożony proces przemieszczania się ludności (pojedynczych osób lub większej zbiorowości) w zależności od swego charakteru albo w obrębie danego państwa – wymiar wewnętrzny albo pomiędzy różnymi państwami – wymiar zewnętrzny. Mobilność ludności jest zjawiskiem powszechnym i dotyczy każdego państwa niezależnie od jego zdolności, zasobów, potencjału społecznego i gospodarczego, imigracyjnej bądź emigracyjnej natury. Zjawisko mobilności ludności stało się wyznacznikiem przemian XXI w., zasadniczą cechą, nieodzownym elementem współczesnego krajobrazu państw, z jednej strony sprzyjając przemianom cywilizacyjnym i wspomagając rozwój państw i społeczeństw, z drugiej zaś implikując szereg problemów natury politycznej, społecznej, kulturowej czy ekonomicznej.

Migracjom sprzyjały i wciąż sprzyjają wojny i różnorakie konflikty, niestabilność polityczna i niewydolność systemów gospodarczych, zróżnicowany stopień rozwoju poszczególnych państw, zakres ochrony praw człowieka, dyskryminacja mniejszości narodowych i etnicznych, nierówność w rozwoju demograficznym państw i regionów, w końcu kataklizmy i klęski naturalne. Czynniki te determinując rozwój państw i społeczeństw przesądzają o charakterze zjawiska migracji powodując zarazem potrzebę podejmowania działań hamujących i ograniczających wędrowności ludności.

Pomimo trudności w jednoznacznym zidentyfikowaniu pozytywnych i negatywnych efektów migracji kontrolowane i modelowane mogą być w określonych warunkach i pod pewnymi rygorami korzystne, tak dla państw przyjmujących, jak i wysyłających. Pozostający pod kontrolą proces napływu ludności stanowić może impuls do rozwoju społecznego, politycznego i gospodarczego państw przyjmujących. Problem pojawia się jednak wówczas,

gdy proces napływu ludności wymyka się spod kontroli państw przyjmujących. Z taką sytuacją mamy do czynienia współcześnie. Skala zjawiska, a co najważniejsze towarzyszące mu okoliczności stały się wyzwaniem dla polityki migracyjnej wielu państw europejskich. Po pierwsze wynikało to z oddziaływania kryzysu migracyjnego w Unii Europejskiej, który od 2015 roku stał się wyzwaniem dla państw członkowskich Unii Europejskiej na wielu płaszczyznach - społecznej, politycznej, ekonomicznej, kulturowej, po drugie zaś z napływem uchodźców wojennych z Ukrainy. W kontekście nasilających się kontrowersji związanych ze stanowiskiem Polski w kontekście europejskiej polityki migracyjnej i przyjętych rozwiązań, w przyszłości zaś z uwagi na napływ imigrantów, najpierw zarobkowych, a następnie uchodźców wojennych z Ukrainy koniecznym stało się wypracowanie zasad polityki państwa w tym zakresie. Napływ imigrantów wymuszał działania w wielu obszarach i na wielu płaszczyznach, wpływając na wszystkie aspekty życia publicznego angażował siły i środki państwa niezbędne z jednej strony do ochrony własnych zasobów, z drugiej zaś służące zapewnieniu bezpieczeństwa imigrantów. Kluczowym problemem, który pojawia się w kontekście napływu imigrantów jest nie tylko polityka migracyjna państwa i jej założenia, ale przede wszystkim jej komponent polityka integracyjna.

Nicole Pietrzak w dysertacji zatytułowanej *Migracje a integracja imigrantów w województwie kujawsko-pomorskim* podjęła się analizy działań podejmowanych przez instytucje administracji publicznej, organizacje pozarządowe oraz szkoły wyższe w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2015 – 2020. Z uwagi na brak szerszych opracowań dotyczących tego zagadnienia wybór tematu dysertacji wydaje się tym bardziej właściwy, dający szerokie możliwości egzegezy uwarunkowań procesu napływu imigrantów na terytorium województwa kujawsko-pomorskiego oraz wnikliwej analizy funkcjonowania podmiotów predystynowanych do aktywności w tym zakresie. Należy zatem docenić, iż Autorka podjęła się tak ważkiego z punktu widzenia naukowego, aczkolwiek trudnego zadania badawczego. Dodatkowo zauważyć należy, iż problem ten z uwagi na towarzyszące mu polityczne konteksty w Polsce jest problemem wymagającym wiedzy i umiejętności analizy wielu pobocznych, aczkolwiek istotnych zagadnień determinujących określony przez autorkę cel badawczy.

Podkreślę zatem, iż temat rozprawy podjęty przez Panią Nicole Pietrzak wydaje się ze wszech miar słuszny i istotny z punktu widzenia prowadzenia pogłębionych badań dotyczących czynników determinujących i oddziałujących na ruchy migracyjne, w tym przypadku w skali województwa kujawsko-pomorskiego.

1. METODOLOGIA ROZPRAWY

Rozprawa doktorska z założenia prezentuje wiedzę teoretyczną w dyscyplinie (w tym przypadku w dyscyplinie nauki o polityce i administracji), stanowi potwierdzenie umiejętności formułowania i rozwiązywania problemu badawczego, planowania kolejnych etapów procesu badawczego, konsekwentnej realizacji przyjętych celów i założeń badawczych.

Mając na uwadze powyższe, pragnę podkreślić, iż tytuł pracy doktorskiej sformułowany został logicznie i przejrzysto. Tak ujęty temat, już w tytule wyraźnie akcentujący interesujący problem badawczy odpowiada normom i wymogom stawianym pracom doktorskim w dyscyplinie nauki o polityce i administracji. Wybór tematu i sposób jego ujęcia przez Doktorantkę wskazuje na umiejętność dostrzeżenia problemu badawczego, co potwierdza jej umiejętności badawcze. Podkreślę, iż problematyka podjęta w dysertacji z uwagi na dynamikę procesów napływu imigrantów o Polski stała się jeszcze bardziej interesująca, nie tylko w wymiarze naukowym, ale również z uwagi na możliwość opracowania wniosków o charakterze rekomendacji.

We Wstępie Autorka zauważa, iż tematyka zjawiska migracji i procesu integracji imigrantów w województwie kujawsko-pomorskim nie była dotąd podejmowana w badaniach naukowych, zatem autorka dostrzega konieczność analizy tegoż zagadnienia, tym bardziej, iż następuje systematyczny wzrost liczby migrantów ekonomicznych i edukacyjnych w województwie kujawsko-pomorskim. Świadczy o tym - w jej opinii - liczba wydawanych przez wojewodę zezwoleń na pracę i zarejestrowanych w urzędach pracy oświadczeń pracodawców, którzy zamierzali zatrudniać cudzoziemców. Analizując sytuację migracyjną w województwie kujawsko-pomorskim, w tym podejmowane działania integracyjne wskazuje również na niekorzystne prognozy demograficzne dla regionu. Uzasadniając potrzebę prowadzenia badań dotyczących lokalnych i regionalnych działań na rzecz integracji imigrantów wskazuje na brak oficjalnej państwowej strategii w zakresie polityki migracyjnej (s. 9 wstępu).

Analizując konstrukcję Wstępu, w którym co do zasady powinny znaleźć się określone elementy, a mianowicie m.in. jasno zarysowany przedmiot badań, cel badań, hipotezy badawcze, pytania badawcze, metody badawcze oraz analiza stan badań zauważę, iż Doktorantka wszystkie te elementy artykułuje. Określiła przedmiot badań i uzasadniła jego wybór (s. 8-9 wstępu), określiła cel badawczy (s. 9 wstępu), który określiła w sposób następujący „przedstawienie działań na rzecz integracji imigrantów podejmowanych przez instytucje administracji publicznej, organizacje pozarządowe oraz wyższe szkoły w

województwie kujawsko-pomorskim w latach 2015-2020”. Co argumentacji Doktorantki przemawiającej za podjęciem badań w tym obszarze nie wnoszę uwag, to sugerowałabym by cel pracy eksponował analizę, a nie jedynie deklarował przedstawienie problemu. Dalej, zakres chronologiczny uznaję za zasadnie określony i uargumentowany. Rok 2015 jako początek cezury jest właściwy zważywszy chociażby na fakt, iż jest to rok, w którym nastąpiła eskalacja imigracji na terytorium UE warunkująca kryzys migracyjny w Unii. Zakończenie badań na roku 2020 znajduje uzasadnienie, w istocie bowiem kwestie migracyjne znalazły się w centrum debaty wyborczej w Polsce.

Doktorantka sformułowała 6 pytań badawczych (jak domniemywam głównych) i 5 pomocniczych (szczegółowych). Zastanawia cel wyróżnienia pytań szczegółowych, który we wstępie określiła w sposób następujący: „w celu uzyskania odpowiedzi na powyższe pytania [uwaga dotyczy pytań głównych] sformułowano następujące pytania szczegółowe” (s. 10). Zdanie to jest nieczytelne i nie oddaje zamiarów Doktorantki. Dyskusyjna jest również proporcja pytań głównych do szczegółowych. Analizując konstrukcję pytań badawczych wyrażam wątpliwość dotyczącą brzmienia pytania nr 1 *Jak definiowane są pojęcia migracje i integracja*; pytanie nr 2 *Jak definiowane są pojęcia polityki migracyjnej i polityki integracyjnej*. W mojej ocenie pytania te są zbędne, bowiem dotycząc kategorii pojęciowych znanych.

Moje wątpliwości budzi również brzmienie hipotezy głównej, która w mojej ocenie dotyczy jedynie jednego z badanych wątków, kiedy zaś cel pracy i przedmiot badań jest szerzej nakreślony „działalność organizacji pozarządowych na rzecz integracji imigrantów jest podstawą działań polityki integracyjnej w województwie kujawsko-pomorskim” (s. 11 wstępu). Cztery hipotezy szczegółowe, które sformułowała doktorantka w mojej ocenie zachodzą na siebie, Przykład stanowi hipoteza nr 1 („województwo kujawsko-pomorskie jest nowym obszarem docelowym dla migrantów zarobkowych”) i nr 2 („dominującą grupą imigrantów w województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak w przypadku Polski są obywatele Ukrainy”) (s. 11 wstępu) należałoby ująć w jedną. Warto byłoby również w postaci hipotez ująć inne kluczowe dla prowadzonych badań ustalenia.

We wstępie wyjaśniono zastosowane metody badawcze, a mianowicie metodę systemową, metodę porównawczą, metodę instytucjonalno-prawną, jedną z metod historycznych (metodę genetyczną) oraz zastosowała badania jakościowe. W mojej ocenie należałoby jednakowoż wskazać, które z zastosowanych metod miały charakter pomocniczy. Na stronie 11 wstępu Doktorantka uzasadnia użyteczność zastosowanych metod, i co do zasady nie mam zastrzeżeń co do katalogu zastosowanych metod. Dla mnie problematyczne

jest uzasadnienie wykorzystania metody porównawczej. W istocie zasadne jest użycie metody porównawczej np. do porównania aktywności organizacji pozarządowych w działaniach na rzecz imigrantów, jednak dyskusyjne jest to czy można porównywać działalność administracji publicznej, organizacji pozarządowych i szkół wyższych. Każdy z podmiotów działa bowiem w swoim zakresie i zgodnie z przypisanymi im zadaniami i możliwościami jakie posiadają niezależnie, iż wspólny jest przedmiot działań.

Niezależnie jednak od wyrażonych uwag dotyczących zastosowanych przez Doktorantkę narzędzi badawczych, które scharakteryzowała we Wstępie, a które zidentyfikować można w kolejnych rozdziałach są właściwe.

Recenzowana dysertacja składa się ze wstępu, 6 rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii. Dodatkowo zawiera spis rysunków, tabel i wykresów, spis infografiki oraz aneks. Struktura rozprawy nie wzbudza większych zastrzeżeń, jest logiczna i spójna. Praca liczy 299 stron.

Język rozprawy i styl wypowiedzi, precyzja wywodu, jasność przekazu poza drobnymi uchybieniami nie wzbudzają zastrzeżeń. Lektura kolejnych fragmentów dysertacji wskazuje na znajomość literatury przedmiotu i znajomość analizowanego zagadnienia. Niezależnie od drobnych uchybień (np. wielkość czcionki zastosowana w nagłówkach rozdziałów, brak odstępów pomiędzy poszczególnymi podrozdziałami, np. s. 38, 50, 94) na podkreślenie zasługuje dbałość o kwestie techniczne, np. ujednolicone przypisy.

Podstawa źródłowa rozprawy jest solidnie zgromadzona i wystarczająca, o czym świadczy załączona bibliografia. Doktorantka wykorzystwała w swojej pracy różnorodne pozycje, wykorzystując dorobek naukowy krajowych i zagranicznych badaczy, wskazując tym samym na znajomość dyskursu badawczego dotyczącego kwestii migracyjnych. Prezentacja wykorzystanych opracowań zwartych, artykułów naukowych i innych materiałów (także źródeł internetowych) zajęła w ramach bibliografii niemal 31 stron.

2. TREŚĆ PRACY

Struktura pracy została podporządkowana sformułowanym przez Autorkę celom rozprawy. Kolejne rozdziały są ze sobą powiązane i mają z założenia służyć realizacji przyjętego celu badawczego. Z uwagi na zastosowaną metodologię treść rozprawy lokuje się w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauk o polityce i administracji. Warto byłoby we Wstępie wyraźnie uwypuklić ułożenie prowadzonych badań w nauce o polityce i administracji.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Pojęcie migracji i integracji – aspekty teoretyczne* Autorka wyjaśnia kluczowe zagadnienia istotne z punktu widzenia wyjaśnienia kluczowych kategorii badawczych jakimi się w toku prowadzonego postępowania badawczego posługuje. Przyjęty sposób narracji, zaproponowane ujęcie teoretyczne i modele analityczne nie wzbudzają zastrzeżeń. Dokonana analiza potwierdza rozeznanie autorki w literaturze przedmiotu i dominujących nurtach badawczych, a przede wszystkim wskazuje na zdolność Doktorantki do wykorzystywania dorobku naukowego we własnej pracy naukowej. W rozdziale tym w oparciu o literaturę przedmiotu doktorantka wyjaśniła podstawowe kategorie takie jak migracje, integracja, polityka migracyjna, polityka integracyjna. W rozdziale tym dokonała również przeglądu modelu polityki integracyjnej wobec migrantów oraz typologii państw pod kątem prowadzenia przez nie polityk migracyjnych. Ponadto uwzględniając kontekst teoretyczny zaprezentowała wymiary integracji cudzoziemców, powołując przy tym na obecne w literaturze przedmioty sposoby klasyfikacji wspomnianych wymiarów. Z założenia zaprezentowany przez Doktorantkę kontekst teoretyczny pozwala umieścić prowadzone badania we właściwym nurcie, wyjaśnić zawłości teoretyczne i interpretacyjne, które towarzyszą badaniom migracji i polityki migracyjnej w wymiarze międzynarodowym, krajowym i lokalnym. Zgodzić się można z ustaleniami Autorki, która za najbardziej przydatne rozwiązania w zakresie polityki migracyjnej uznaje te prowadzone przez państwa realizujące model komplementarnej polityki migracyjnej oraz państw, w którym przeważają rozwiązania stosowane w nowych państwach migracyjnych (s. 50 rozprawy). Szkoda jednak że w tym miejscu nie pokusiła się bardziej wnikliwą analizę i uzasadnienie walorów tego podejścia. Interesujące rozważania w tej części pracy dotyczą wymiarów integracji imigrantów. Autorka podkreśla, iż w idealnym modelu państwa następuje integracja imigrantów ze społeczeństwem przyjmującym, a odbywa się to wskutek współpracy i współdziałania wszystkich członków społeczeństwa z imigrantami. Jednakowoż dodaje – i słusznie – iż integracja to proces dwustronny (dwukierunkowy). Społeczeństwo państwa przyjmującego wymaga zaangażowania samych imigrantów i ich gotowości do dostosowania się do zasad systemu panującego w państwie przyjmującym, imigranci zaś do stworzenia warunków funkcjonowania i wsparcia instytucjonalnego i prawnego procesu ich integracji (s. 64 dysertacji). Zawarte w tym fragmencie dysertacji spostrzeżenia są interesujące, aczkolwiek wymagałyby one bardziej dogłębnej analizy i uargumentowania. Myśl Doktorantki ta ma charakter jedynie konkluzji, a warto by podsumowanie poprzedzone było jaką głębszą refleksją.

Konkludując, rozważania zawarte w rozdziale pierwszym stanowią teoretyczną podbudowę badań, które Autorka prowadzi w dalszej części pracy.

W rozdziale drugim zatytułowanym *Założenia polskiej polityki migracyjnej i integracyjnej po 1989 r.* Doktorantka zarysowała czynniki determinujące rozwój polityki migracyjnej i integracyjnej Polski po 1989 roku, artykułując i charakteryzując ich punkty zwrotne takie jak chociażby negocjacje akcesyjne, wejście Polski do Unii Europejskiej, czy kryzys migracyjny w UE. W początkowej części rozdziału Autorka przedstawia dane statystyczne dotyczące skali napływu imigrantów do Polski, zwracając uwagę na trudności w precyzyjnym określeniu liczebności cudzoziemców w Polsce. Korzystając z dostępnych źródeł takich jak publikacje Ośrodka Badań nad Migracjami, dane Głównego Urzędu Statystycznego, Urzędu do Spraw Cudzoziemców naświetliła skalę imigracji, akcentując zarazem czynniki determinujące wzrost napływu imigrantów do Polski. Ta część rozdziału w mojej ocenie wymagałaby jednak pewnego uporządkowania narracji z uwzględnieniem chronologii zdarzeń, ujęcia danych statystycznych w postaci tabel i wykresów. Zwracam również uwagę na jakość techniczna zamieszczonych infografik i wykresów (mowa o technicznym sposobie ich zamieszczenia, np. s. 74, s. 77). W drugim podrozdziale Doktorantka skoncentrowała swoje badania wokół kwestii ewolucji polityki migracyjnej w latach 1989-2015. Nie podważając ustaleń zawartych w tej części pracy zasadnym byłoby dokonanie przez Doktorantkę pogłębionych analiz polityki migracyjnej i integracyjnej w Polsce i czynników je warunkujących. Miejscami brakuje również precyzji wyводу bowiem w mojej ocenie należało silniej artykułować ich korelację oraz zwracać uwagę na chronologiczną analizę badanej problematyki, tak by uniknąć wrażenia przypadkowości omawianych zagadnień - bądź też nakreślić i przyjąć jakąś logikę narracji, tak by analizowane wątki były ze sobą powiązane. Zachęcam również Autorkę do odważniejszego wnioskowania i prezentowania własnych opinii oraz ustaleń badawczych. Ciekawe kwestie Autorka porusza w trzecim podrozdziale poświęconym polskiej polityce migracyjnej w obliczu kryzysu migracyjnego Unii Europejskiej, wskazuje na jego genezę, podejmowane działania na forum instytucji europejskich, w końcu analizuje polską rzeczywistość i polskie stanowisko w tej materii. Ta część rozdziału jest interesująca, Autorka stara się scharakteryzować czynniki warunkujące polskie stanowisko w kontekście kryzysu migracyjnego UE. Równocześnie stara się ustalić czynniki, które warunkowały charakter i specyfikę polityki migracyjnej Polski, wskazując na niepowodzenie jakie towarzyszyło próbom stworzenia spójnej polityki migracyjnej Polski (s. 105). Trudno nie zgodzić się z tak zarysowanym stanowiskiem, w istocie bowiem pomimo podejmowanych prób, bądź też deklarowania aktywności w tym

zakresie nie osiągnięto postępów w tym zakresie. Zarazem w tym miejscu oczekiwałabym od Autorki pogłębionych przemyśleń dotyczących charakteru polityki migracyjnej i integracyjnej w Polsce i jakiś rekomendacji w tym zakresie.

Rozdział trzeci *Charakterystyka procesów migracyjnych w województwie kujawsko-pomorskim* prezentuje podstawowe informacje o województwie kujawsko-pomorskim w ujęciu demograficznym. Dane dotyczące sytuacji demograficznej województwa i czynników nań wpływających stanowią punkt wyjścia dla dalszych analiz. Zatem ze wszech miar słuszne jest zwrócenie przez Autorkę uwagi na poszczególne komponenty kształtujące obraz demograficzny i prognozy demograficzne województwa. Konstrukcja podrozdziału jest prawidłowa, odnosi się do kluczowych elementów, jednakowoż w przedstawionych danych dotyczących województwa brakuje mi analiz dotyczących nie tylko województwa jako całości, ale poszczególnych jego części, chociażby powiatów. Dane tego rodzaju wzbogacone analizą specyfiki społeczno-gospodarczej stanowiłyby wartość dodaną prowadzonych przez Doktorantkę analiz. Warto również byłoby, by w zakończeniu podrozdziału Autorka odnosiła się do całości poruszanych w tej części kwestii, a nie jedynie akcentowała kwestie emigracji pomijając problem imigracji i imigrantów w województwie, na który również wskazuje w tej części pracy (s. 128). Powtórzę również moją wcześniejszą uwagę co do zamieszczonych tabel i wykresów, które są niekiedy nieczytelne. Pewien niedosyt pozostawia również lektura dalszej części rozdziału, w którym autorka charakteryzuje migracje ekonomiczne w regionu. Prezentowane dane mają charakter zbiorczy nie pozwalający na pogłębioną analizę specyfiki regionu i jego poszczególnych części. W podrozdziale dotyczącym migracji edukacyjnych warto by Autorka wskazała na czynniki wpływające na liczbę studentów obcokrajowców w regionie. Oprócz solidnego naświetlenia tła statystycznego narrację wzbogaciłaby analiza rynku edukacyjnego regionu z szerszym komentarzem przyczyn napływu studentów chudzieli i ich rozlokowania pomiędzy poszczególne uczelnie w regionie.

W rozdziale czwartym zatytułowanym *Rola instytucji publicznych w działaniach integracyjnych na rzecz imigrantów w województwie kujawsko-pomorskim* Doktorantka analizuje aktywności podejmowane przez poszczególne urzędy administracji publicznej skierowane wobec imigrantów. Odnosząc się do tej części dysertacji zauważę pieczołowitość z jaką Doktorantka opisuje działalność poszczególnych instytucji. Brakuje mi jednak głębszej analizy podejmowanych działań, wskazania na czynniki warunkujące efektywność bądź wskazania na przyczyny braku efektywności podejmowanej aktywności. Interesujące mogłyby być ustalenia dotyczące stopnia integracji cudzoziemców w kontekście działań podejmowanych przez właściwe instytucje. Ciekawe rozważania autorka prowadzi w części

dotyczącej „miejskiej polityki integracyjnej”, kiedy to analizuje działalność podejmowaną w ramach Bydgoszczy i Torunia oraz w podrozdziale dedykowanym Ośrodkowi dla Cudzoziemców w miejscowości Grupa koło Grudziądza.

Rozdział kolejny *Rola organizacji pozarządowych w procesie integracji imigrantów w województwie kujawsko-pomorskim* opisuje kilka z punktu widzenia procesów integracyjnych kluczowych dla regionu organizacji pozarządowych. Zagadnienia te Doktorantka ujęła w dwa podrozdziały, pierwszy dedykowany Fundacji Emic, drugi zaś pozostałym istotnym w ocenie Autorki organizacjom pozarządowym. Rozdział ten napisano poprawnie pod względem merytorycznym, wywód jest logiczny i klarowny. Warto byłoby jednak uzupełnić jego treść o podrozdział analizujący czynniki, które mogą determinować rolę jaką mogą odgrywać organizacje pozarządowe jako takie, akcentując możliwości i ograniczenia działania tych podmiotów w procesie integracji imigrantów. Nakreślenie takiego tła pozwoliłoby Autorce na dokonanie bardziej wnikliwej analizy wyróżnionych organizacji i wskazania ich rzeczywistej roli, nakreślenia barier i ograniczeń, wskazania na efekty działania tychże.

Rozdział szósty ostatni zatytułowany *Działania integracyjne wyższych uczelni wobec studentów zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim* składa się podobnie jak poprzedni rozdział z dwóch podrozdziałów. Pierwszy opisuje uczelnie publiczne, drugi zaś niepubliczne. Przyjęta konstrukcja rozdziału nie wzbudza moich zastrzeżeń. Moje uwagi dotyczą dominującego opisu i w konsekwencji braku pogłębionej analizy działań integracyjnych podejmowanych przez uczelnie. Narrację wzmocniłyby analizy dotyczące przyczyn pozyskiwania studentów zagranicznych przez uczelnie, powiązania dynamiki napływu studentów zagranicznych z podejmowanymi przez uczelnie działaniami, bądź wskazania na inne czynniki, które mają istotne znaczenie w tym kontekście.

Końcowa część pracy to zakończenie. W mojej ocenie jest ono wartościową częścią pracy, znajdują się w nim istotne dla prowadzonych ustalenia, które Autorka poczyniła w trakcie badań.

Reasumując tę część recenzji zauważę, iż poszczególne części zostały przygotowane oprawnie pod względem merytorycznym. Autorka rzetelnie opisuje poszczególne zagadnienia, wspiera swoją narrację danymi statystycznymi. Niektóre kwestie, na co zwracałam uwagę powyżej wymagałyby bardziej wnikliwej analizy, a nie jedynie ich opisanie. Również pewien niedosyt pozostawia brak szerszych podsumowań rozważań prowadzonych w poszczególnych podrozdziałach. Autorka w sposób lakoniczny kończy poszczególne fragmenty rozważań.

Niezależnie od powyższych uwag, zauważę, iż przeprowadzone przez mgr Nicole Pietrzak analizy w ocenionych sześciu rozdziałach służyły weryfikacji postawionych hipotez i odpowiedzi na sformułowane pytania badawcze. Zamysł i procedura przeprowadzenia badań oraz uzyskane tą drogą wyniki są interesujące. Narracja prowadzona jest w logiczny sposób, jest spójna, a Autorka umiejętnie porusza się w obszarze teoretycznym. W konsekwencji prowadzone badania są czytelne oraz wskazują na opanowanie warsztatu badacza z zakresu nauk o polityce i administracji.

Kończąc ten fragment recenzji podkreślę, iż treść rozprawy pod względem językowym i warsztatowym została przygotowana poprawnie. Pojawiające się uchybienia techniczne nie rzutują na pozytywną ocenę technicznej strony dysertacji.

III. KONKLUZJA

Rozprawa doktorska mgr Nicole Pietrzak dotyczy istotnego z poznawczego punktu widzenia zagadnienia. Recenzowana praca zawiera interesujące rozwiązanie problemu naukowego polegającego na przedstawieniu teoretycznego tła i próby wyjaśnienia określonego we wstępie problemu badawczego w oparciu o przeprowadzone badania. Autorka pomimo sformułowanych w recenzji uwag opisuje, wyjaśnia, analizuje oraz interpretuje zjawiska i procesy, które miały kluczowe znaczenie dla wskazania charakteru działań podejmowanych przez instytucje administracji publicznej, organizacje pozarządowe oraz szkoły wyższe. Przeprowadzone badanie i towarzysząca mu analiza stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego i wzbogaca dotychczasowy dorobek w dyscyplinie nauki o polityce i administracji. Biorąc pod uwagę intelektualne zaangażowanie Autorki w jej przygotowanie, poprawność założeń i celów badawczych, trafność i aktualność wyciąganych wniosków należy stwierdzić, iż praca mgr Nicole Pietrzak odpowiada standardom i wymogom stawianym rozprawom doktorskim. Opowiadam się zatem za przyjęciem recenzowanej dysertacji i wnioskuję o dopuszczenie mgr Nicole Pietrzak do publicznej obrony pracy doktorskiej.